

ناره‌زایی به‌نزین له ئیران

19-11-2019

نووسه‌ره‌کان

زریان رۆژه‌لاتی

کورتە : زۆری نه‌خایاند هه‌تا کاریگه‌ریی دۆمینه‌یی رووداوه‌کانی عێراق و شه‌پۆلی دووه‌می به‌هاری عه‌ره‌بی له‌سه‌ر ئیران به‌روونی ده‌رکه‌وت. ب‌پاری دوونرخکردنی به‌نزین و گرانکردنی سێ قاتی به‌نزینی ئازاد، وایکرد ناره‌زاییه‌کانی جه‌ماوه‌ر، به‌نزین ئاسا گر بگه‌یت و به‌خێرای، له‌ نزیکه‌ی 50 شار و شارۆچکه‌ی جیاوازا ب‌لاوبه‌یته‌وه‌.

زىريان رۆژھەلآتى |

زۆرى نەخاياند ھەتا كارىگەرىيى دۆمىنەيى رووداۋەكانى عىراق و شەپۇلى دوۋەمى بەھارى عەرەبى لەسەر ئىران بەرۋونى دەرگەوت. بىرپارى دوونرخىردنى بەنزىن و گرانىردنى سى قاتى بەنزىنى ئازاد، واىكرد ناپەزايىيەكانى جەماوەر، بەنزىن ئاسا گىر بگىرېت و بەخىرايى، لە نىزىكە 50 شار و شارۋچكەى جىاوازا بىلواوبىتەوہ.

بىرپارى گرانىردنى نىزى بەنزىن لە 1000 تەنەوہ بۇ 3000 تەنە بەشئوہى ئازاد و بۇ 1500 تەنەنىش بۇ ئەو بەنزىنەى حكوومەت وەك پىشكىكى دىارىكاراۋ دەيداتە خەلك كە ئوويش بەرپۇزەبەكى بەرچاۋ كەمكراۋەتەوہ، ناپەزايى فراۋانى خەلكى لىكەوتەوہ. كاردانەوہى ھىزە ئەمىنىيەكانىش بە تايبەتى لە خوزستان و ناۋچە كوردنشىنەكان زۆر لە شوپنەكانى دىكە توندتر بووہ. لە ماوہى سى سالى رابردووشدا ئەمە چوارەمىن جارە كە خەلكى ئىران بەشئوہىيەكى بەرپىلاۋ ناپەزايى لە دۆخى ئابوورى و سىياسى دەرەبىن. ھەم لەبەر دۆخى ناوخۇيى و ھەم لەبەر ئەو پىگەپەى كە تاران لە سىياسەتى ناۋچەكەدا ھەيەتى، ناپەزايى جەماوەر لەوچ گىرنگە و ئەگەر درىزە بگىشى، كارىگەرىيەكانى تەنبا بەو وىلاتەوہ سىنووردار نامىنىت.

بە ئەگەرى زۆر بەكەك لە ئامانجەكانى ئىران لە زىادىردنى نىزى بەنزىن، زىادىردنى داھات و ھەولدان بۇ زىادىردنى ھەناردەكردنى بەرھەمە نەوتىيەكانى وەك بەنزىن بۇ دەرەوہىيە كە دەشنى وەك رىگايەك بۇ دەرەدانەوہى گەمارۇكانى ئەمىرىكا سەبىرىكېت. لەم وەختانەدا كە گەمارۇكى ئەمىرىكا لەسەر فرۇشتىنى نەوتى خاۋى ئىران توندە، لەوانەپە فرۇشتىنى بەرھەمە نەوتىيەكانى وەك بەنزىن وەك رىگاپارەپەك سەبىرىكېت.

ھەرچەندە گەلكى لە زانىارىيەكانى تايبەت بە بودجە ئاروون، بەلام لە بىرپارى گرانىردنى بەنزىنەوہ دەرەكەوېت كە بودجەى ئىران كورتى ھىناۋە و پىۋىستى بەوہ ھەبە لەرپى گرانىردنى نىزى بەنزىنەوہ ئەو بۇشايىيە پىرىكېتەوہ. وەزىرى نەوتى ئىران رايگەپاندوۋە كە چاۋەروان دەكەن لەرپى جىيەجىكردنى بەرپۇزەبەردنى بەكارھىنانى بەنزىنەوہ، دەولەت لە سالىكدا شتىك لە دەورى 738 مىليۇن دۇلار داھانى ھەبېت. محەممەد باقر نەوبەخت سەرۋكى رىكخراۋى بەرنامە و بودجەى ئىرانىش ژمارەپەكى ھاوشئوہى ئەوہى راگەپاندوۋە و جەختى كردوۋە كە ئەو پارەپە بەسەر نىزىكە 60 مىليۇن ھاۋولتايىدا داھەش دەكرېتەوہ. ھەلبەت بە لەبەرچاۋگىرتنى گرانىۋونى كەلوپەل و خىزمەتگوزارىيە جىاوازەكان، پىنچىت پىدانى بىرىكى وەك 12 دۇلار بەھەر تاكىك لەو 60 مىليۇن كەسەى كە باسى دەكرېت، دلنەواپەك بە ھاۋولتايان بەدات.

لەلاپەكى دىكەۋە زانىارى ھەن سەبارەت بەوہى كە سەرەپراى داھەزىنى ئاستى فرۇشتىنى نەوتى خاۋ، فرۇشتىنى بەرھەمە نەوتىيەكانى وەك بەنزىن داھاتىكى گىرنگ بۇ ئىران درووست دەكات. ئەمەش دەشنى بە دوو شئوہى رەسمى و قاچاخىش بېت. لەبەر ئەوہى مشتەرىيەكانى بەنزىنىش دەتوانن كەسانى ئاسايى بن، دۇزىنەوہ و گەمارۇدانى كارىكى ئاسان نىيە بۇ ئەمىرىكا. وەزىرى نەوتى ئىران رايگەپاندوۋە كە ئەوان لە فرۇشتىنى بەرھەمە نەوتىيەكاندا كېشەپان نىيە. وا تەخىمىن دەكرېت كە ئىران لە فرۇشتىنى بەرھەمە نەوتىيەكانى وەك بەنزىن و نەوتى كوورە و گازى شىل بە وىلاتانى دراوسى، مانگانە 500 مىليۇن دۇلارى دەسكەوېت. ئەمەش لەم وەختانەدا كە تاران دەپەوېت بەرگەى گەمارۇكانى ئەمىرىكا بگىرېت، دەتوانىت سەرچاۋەپەكى گىرنگ بېت.

گرانىۋونى بەنزىن، ھەلىزاردن و ناكۆكىيە ناوخۇيەكان

تا ئىستا لانىكەم سى مەرەجەى شىعى لە ئىران بەناۋەكانى ئايەتوللا سافى كۆلپايگانى و ئايەتوللا عەلوۋى گورگانى و ئايەتوللا مەكارمى شىرازى دزايەتى خۇيان بۇ بىرپارى گرانىردنى نىزى بەنزىن راگەپاندوۋە، ھەلبەت ھىشتا بەتەواۋى دىارنىيە دواى بەرگىرىيەكەى رابەرى ئىران لەو بىرپارە، ناپەزايىي ئەو مەرەجەعانە تا چەند درىزەى دەبېت!

لەوانەپە رەھەندىكى دىكەى گرانىردنى نىزى بەنزىن پەيوەندى بە حىساباتى لايەنە جىاوازەكانەوہ ھەبېت بۇ ھەلىزاردنى پەرلەمان كە بىرپارە لە سەرەتاكانى سالى داھاتوۋدا ئەنجامبىرېت. ئەگەرىك ھەپە كە عەلى لارىجانى سەرۋكى ئىستاي پەرلەمان خۇى كاندىد نەكات و بەۋجۇرەش مىللىنئى سەرەكېي لە بەپىنى موحافىزكارەكان و گروپى ميانپەرە- رىفۇرمىستەكان بېت كە رۇحانى يەكەك لە كەسە دىيارەكانىيەتى. رۇحانى لە رۇژانى رابردوۋدا گەلىي لە ھەولكى دەزگاي داد كرد كە بە وتەى خۇى لەزىر پەردەى دزايەتى گەندەلېدا ئەجىندايەكى سىياسى جىيەجىن دەكات كە رەنگە ئامازەپەك بېت بۇ گىرانى كەسانى نىزىك لە بەرپىرسانى ئىستاي حكوومەت، بە تايبەت براكەى خۇى. لەبەرەمبەر ئەوہشدا ھەرچەندە ناۋى نەھىنا، بەلام گەندەلېيەكى تايبەت بە دىارنەمانى دوو مىليار دۇلارى ئاشكرا كرد كە دەشنى وەك شەرىكى پىشۋەختەى ھەلىزاردن سەبىرىكېت. گرانىۋونى نىزى بەنزىنىش رىك لە بەپىنى مىللىنئى بالەكانى دەسەلتادايە. حكوومەتەكەى رۇحانى سەرەتا بەرگىرى لە بىرپارەكە دەكرد، بەلام ئىستا جەخت لەوہ دەكاتەوہ كە ئەوان بە تەنبا بىرپارىان نەداۋە و ئەو بىرپارە لە دەزگاپەكدا بەناۋى "ئەنجوومەنى ھەماھەنگى ئابوورى" دراۋە كە دواى گەپانەوہى گەمارۇكانى ئەمىرىكا، بە فەرمانى رابەرى ئىران دامەزراۋە. بەمەش نايەوېت بەرپىرسىارى ھەموو رووداۋەكە بەسەر ئەۋدا بىشكىتەوہ.

ئەنجوومەنى ھەماھەنگىي ئابوورى بۇخۇي دەزگايەكى تازەيە كە دامەزراندەكەي ليوانلىوي مەملەننى بالەكانى دەسەلاتە. ھاشىوئەي سالانى جەنگى ئىران وعىراق كە ەلى خامنەي سەرۆككۆمارى ئەوكاتە داواي دەسەلاتى تايبەتى لە "ئايەتوللا خومەينى" كەردبوو، لەدواي گەرانەوئەي گەمارۆكانى ئەمريكاش، ەسەن رۆحانى رايگەباند كە ئىران لە جەنگىي ئابوورىدايە و لەبەر ئەوئەش، داواي لە رابەرى ئىران كەرد دەسەلاتى تايبەتى بىداتى تا بتوانىت رووبەرئووي دۇخەكە بىتەوئە. كاتى خۇي ئەو دەسەلاتانەي كە رابەرى پىشوو بە خامنەي دابوو، واينكەردبوو كە لە كاتى جەنگ، ناوئەندىبوونى بىرپار درووستىت و دامەزراوئەكانىش مەلكەچى بىرپارەكانى سەرۆككۆمار بن. ەلەبەت ئەمجارەيان ەلى خامنەي لە جياتى ئەوئەي دەسەلاتىي ەھا بە رۆحانى بىدات، ئەنجوومەنىي ھاوئاهەنگىي ئابوورى درووستكرد كە بەرپىرسانى ەرسى دەسەلاتى ئىران تىيدا بەشدارن. بەمجۆرەش، رىگەي لەوئە گرت كە ەسەن رۆحانى بە پاساوى شەرى ئابوورىيەو، بە تەنيا جەلەوى دەسەلات بگرتتە دەست. ئىستا كە دۇخەكە تەقىوئەتەو ە خەلك رزاوئەتە سەرشەقام، رۆحانىش نايەوئەت بە تەنها بەرپىرپارى ئەو بىرپارە ەلگىرت و رايگەباندووئە كە ئەو رىگەي لەوئە گرتووئە نرخی بەنزىن پىنج قات زىاد بگرتت!
خالىكى دىكە ئەوئەيە كە ئەگەر خۇپىشاندانەكان بەردەوام بن، بە ئەگەرى زۇر بۇزاردى داخستنى ەلگىرتان دىتە رۇزەف و ئەگەر واش نەبىت، چاوپوان دەكرىت بەھوى نارەزايى خەلكوئە رىزەي بەشدارىكردنى خەلك لە جاران كەمتر بىت.

ئەنجام

بەنزىن تەنها ھۆكارىك بوو بۇ دەرخستنى نارەزايى كەلەكەبووي خەلكى ئىران لە دۇخى ئابوورى و سياسى كە ئىستا زياتر تىكەلەوى بەكتر بوون. پىناچىت بەرپىرسانى ئىرانى ئەو وەختەي كە بىرپارى گرانكردنى بەنزىن دواو، پىشبنى نارەزايىيەكى فراوانىان كەردىت. لەدواي گەرانەوئەي گەمارۆكانى ئەمريكا، ئىران لەرپى كۆنترۆلكردنى نرخی بەنزىن و نان كە بەكيان ەك خۇراكىكى سەرەكى و ئەوئىرشىيان ەك پىداوئىستىي گواستەوئە بايەخىكى بەكجار زۇريان بۇ چىنى ناوئەپاست و كەمدەرامەت ەھيە، ەھولنى دابوو نارەزايى خەلك زياتر نەبىت. دەسبردن بۇ بەكىك لە پىداوئىستىيە سەرەكئىيەكان دەتوانىت نارەزايىيەكان پايەدارتر بكات. لەلەيەكى دىكەوئە ئەزموونى سى سالى رابردووش سەلماندوويەتى كە سەرکوكتردن نەتوانىوئە رىگا لە دووبارەبوونەوئەي خۇپىشاندان لە ئىران بگرتت. بىشك ئەوئە لەگەل چىرانى ئىنتەرنىت و بىئاكايى خەلك لە بەكتر، دەتوانىت كارىگەرى لەسەر خۇپىشاندانەكان دانىت، بەلام ئەستەمە كۇتايى بە نارەزايىيەكانى خەلك بەئىننىت. تەننەت ئەگەر خۇپىشاندانەكانىش دابمركىنەوئە، دىسان گۇرانى سياسى لە ئىران لەوانەيە درەنگ و زووي ەھبىت، بەلام شتىكى ەتمىيە. ئا لەبەرئەوئەش، پىويستە كورد بە گشتى و ەھرىمى كوردستان بە تايبەتى، خۇي بۇ سىنارىو جياوازەكانى دۇخى ئىران ئامادە بكات.